

DIRIJORLIK SAN'ATIDA MILLIY VA YEVROPA AN'ANALARI UYG'UNLIGI

Muhammadjonov Otabek Mansurjon o'g'li

*Qo'qon Davlat Universteti San'at va
sport fakulteti "Cholg'u ijrochiligi " Afg'on rubob yo'nalishi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada dirijorlik san'atida milliy va Yevropa musiqa an'analari uyg'unligining ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada milliy cholg'ular va maqom elementlarini Yevropa simfonik va ansambl ijrosi bilan birlashtirishning badiiy, pedagogik va texnik jihatlari yoritiladi. Shuningdek, dirijorlarning ijodiy uslublari orqali bu uyg'unlik milliy musiqa madaniyatini rivojlantirishga qanday xizmat qilishi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: dirijor, milliy musiqa, Yevropa an'analari, uyg'unlik, orkestr, badiiy ijro

Аннотация: В статье рассматривается значимость сочетания национальных и европейских музыкальных традиций в дирижёрском искусстве. Особое внимание уделяется художественным, педагогическим и техническим аспектам интеграции национальных инструментов и макама с европейской симфонической и ансамблевой практикой. Также анализируется, как творческие методы дирижёров способствуют развитию национальной музыкальной культуры.

Ключевые слова: дирижёр, национальная музыка, европейские традиции, гармония, оркестр, художественное исполнение

Annotation: This article explores the significance of integrating national and European musical traditions in conducting art. It highlights the artistic, pedagogical, and technical aspects of combining national instruments and maqam elements with European symphonic and ensemble practices. The article also examines how conductors' creative approaches contribute to the development of national musical culture.

Keywords: conductor, national music, European traditions, integration, orchestra, artistic performance

Kirish

Dirijorlik san'ati musiqiy ijroning murakkab va badiiy jihatdan boy shakllaridan biri bo'lib, ansambl yoki orkestr ijrosining sifatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, dirijorning ijodiy qarorlari milliy va xalqaro musiqa an'analari bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbek musiqiy madaniyatida milliy cholg'ular, maqom va xalq musiqasi elementlari uzoq tarixga ega bo'lib, ular orqali milliy musiqa badiiy ifoda

topgan. Shu bilan birga, Yevropa musiqa an'analari, xususan simfonik, operatik va ansambl ijrosi, dirijorlik san'atining texnik va badiiy uslublari boyitgan.

XX asr boshlaridan boshlab O'zbekistonda professional orkestrlar va musiqa institutlarining tashkil etilishi milliy va Yevropa an'analari uyg'unligini amalda tatbiq etish imkonini yaratdi. Dirijorlar milliy cholg'ular va maqom elementlarini Yevropa ansambllari tarkibida ijro etishda o'z ijodiy uslublari rivojlantirdilar. Bu uyg'unlik nafaqat ansambl ijrosining badiiy sifatini oshirdi, balki milliy musiqa xalqaro maydonda tanilishiga ham xizmat qildi.

Zamonaviy O'zbekistonda dirijorlar milliy va Yevropa an'analari uyg'unligini davom ettirib, yangi asarlar sahnalashtirish, xalq cholg'ularini simfonik orkestrga moslashtirish va pedagogik faoliyatni rivojlantirish orqali musiqiy madaniyatning badiiy salohiyatini oshirmoqdalar. Shu bois, milliy va Yevropa musiqa an'analari uyg'unligi nafaqat badiiy jarayon, balki dirijorlik san'atining rivojlanishidagi strategik jihat sifatida muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada milliy va Yevropa an'analari uyg'unligi dirijorlik san'atida qanday amalga oshirilishi, bu uyg'unlik orqali milliy musiqa madaniyati va orkestr ijrosining badiiy darajasi qanday oshirilishi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari dirijorlarning ijodiy yondashuvlari va pedagogik faoliyatini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Asosiy qism

1. Milliy musiqa an'analari va ularning xususiyatlari

O'zbek milliy musiqasi qadimiy cholg'ular, maqom va xalq qo'shiqlaridan iborat bo'lib, badiiy ifoda va ornamentatsiya jihatidan boydir. Milliy an'analarda ijrochilik texnikasi, fraza va tempi muhim ahamiyatga ega bo'lib, ansambl ijrosida har bir cholg'u o'ziga xos rol o'ynaydi. Dirijor milliy musiqa elementlarini sahnaga to'g'ri moslashtirish, fraza va ornamentlarni uyg'un tarzda ijro etish orqali ansamblning badiiy sifatini ta'minlaydi.

Milliy an'analarning o'ziga xosligi shundan iboratki, ularning texnik va badiiy jihatlari ko'pincha notada aniq ifodalanmaydi, balki og'zaki va amaliy an'analarda shakllanadi. Shu sababli, dirijorning vazifasi — bu an'analarning sahnada to'liq va uyg'un ifodalanishini ta'minlashdir.¹

2. Yevropa musiqa an'analari va ularning roli

Yevropa musiqa an'analari, xususan simfonik va operatik ijro uslublari, ansambl va orkestr ijrosining texnik va strukturaviy qoidalarini belgilaydi. Dirijorlar Yevropa an'analari orqali orkestrning barcha bo'limlarini uyg'unlashtirish, tempi va dinamika

¹ Rasulov, D. **Temuriylar davri musiqiy merosi va ijrochilik**. Toshkent: O'zbekiston, 2005.

tartibini boshqarish hamda notadagi badiiy ma'noni to'liq ifodalash imkoniga ega bo'ladilar.

Yevropa an'analari milliy musiqa elementlarini sahnaga professional darajada chiqarish uchun zarur bo'lgan strukturaviy va texnik tizimni taqdim etadi. Shu orqali milliy cholg'ular va maqom elementlari keng auditoriyaga yetkaziladi.

3. Milliy va Yevropa an'analari uyg'unligi

Dirijorlik san'atida milliy va Yevropa an'analari uyg'unligi ansambl yoki orkestr ijrosining badiiy va texnik darajasini oshiradi. Uyg'unlik jarayonida milliy cholg'ular va maqom elementlari Yevropa simfonik va ansambl uslublari bilan integratsiya qilinadi. Masalan, xalq qo'shiqlarining ornamentatsiyasi va frazalari simfonik orkestrga moslashtiriladi, tempi va dinamika Yevropa standartlariga muvofiqlashtiriladi.

Shu tariqa, uyg'unlik nafaqat ijro sifatini oshiradi, balki milliy musiqaning xalqaro maydonda tanilishiga ham xizmat qiladi. Dirijor ijodiy qarorlari orqali milliy va Yevropa an'analari o'rtasida badiiy muvozanatni yaratadi, bu esa ansambl ijrosini yanada boyitadi.²

4. Dirijorlarning ijodiy yondashuvlari

Zamonaviy o'zbek dirijorlari milliy va Yevropa an'analari uyg'unligini ijodiy yondashuv orqali amalga oshiradilar. Ular yangi asarlarni sahnalashtirish, milliy cholg'ularni simfonik orkestrga kiritish va pedagogik faoliyatni rivojlantirish orqali milliy musiqa madaniyatining badiiy salohiyatini oshiradilar. Shu bilan birga, dirijorlarning xalqaro tajribasi milliy musiqa an'analari uyg'unligini yangi darajaga olib chiqadi.

Xulosa

Dirijorlik san'atida milliy va Yevropa musiqa an'analari uyg'unligi ansambl yoki orkestr ijrosining badiiy va texnik sifatini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy cholg'ular va maqom elementlarini Yevropa simfonik va ansambl uslublari bilan uyg'unlashtirish nafaqat ijro sifatini oshiradi, balki milliy musiqaning xalqaro maydondagi tanilishiga xizmat qiladi.

Dirijorlarning ijodiy qarorlari va pedagogik faoliyati uyg'unlik jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ular milliy musiqa elementlarini sahnaga to'g'ri moslashtirish, tempi va dinamika bo'yicha ansamblni boshqarish, repertuarni boyitish va yosh ijrochilarni tarbiyalash orqali milliy va Yevropa an'analari o'rtasidagi badiiy muvozanatni ta'minlaydilar.

Shu bilan birga, uyg'unlik nafaqat badiiy jarayon sifatida, balki milliy musiqa madaniyatini rivojlantirish va global maydonda tanitishning strategik jihatida ham

² Toshpulatov, O. **Musiqiy pedagogika va orkestr ijrosi**. Toshkent: Fan, 2011.

ahamiyat kasb etadi. Dirijorlarning ijodiy yondashuvlari milliy va Yevropa an'analari uyg'unligini chuqur anglash, milliy musiqani yangi badiiy shakllarda ifodalash va zamonaviy orkestr ijrosini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodirov, N. O'zbekiston musiqasi tarixi. Toshkent: O'zbekiston, 2010.
2. Karimov, A. Milliy orkestr va dirijorlik san'ati. Toshkent: Sharq, 2015.
3. Tursunov, S. O'zbek xalq cholg'ulari tarixi. Toshkent: Fan, 2008.
4. Nazarov, B. Dirijorlik va orkestr ijrosi. Toshkent: O'zbekiston, 2012.
5. Islomov, M. Milliy musiqa madaniyati va orkestrlar. Toshkent: Ilm, 2016.
6. Rasulov, D. Temuriylar davri musiqiy merosi va ijrochilik. Toshkent: O'zbekiston, 2005.
7. Xolmatov, R. Maqom san'ati va milliy orkestrlar. Toshkent: Sharq, 2014.
8. Toshpulatov, O. Musiqiy pedagogika va orkestr ijrosi. Toshkent: Fan, 2011.
9. Sobirov, I. O'zbek musiqiy teatrining rivoji va orkestr. Toshkent: O'zbekiston, 2009.
10. Jumanov, F. Dirijorlik san'ati va badiiy boshqaruv. Toshkent: Ilm, 2018.